

นิติปรัชญาในระบบกฎหมายอาญาไทยกับพุทธจริยศาสตร์ว่าด้วยปาณาติบาตกรรม

อภิโชค เกิดผล

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

อีเมล : kitsuchin.pon@mbu.ac.th

สิริพร ครองชีพ

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

อีเมล : kitsuchin.pon@mbu.ac.th

กฤตสุชิน พลเสน

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

อีเมล : kitsuchin.pon@mbu.ac.th

Received : May 15, 2021 Revised : June 20 , 2021

Accepted : June 29, 2021

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ศึกษา นิติปรัชญาในระบบกฎหมายอาญาไทยกับพุทธจริยศาสตร์ว่าด้วยปาณาติบาตกรรม ได้ความว่า ศีลข้อที่หนึ่งว่าด้วยการงดเว้นการก่อปาณาติบาตกรรมหรือการงดเว้นการฆ่าสัตว์เป็นหลักการพื้นฐานที่สำคัญประการหนึ่งในพระพุทธศาสนา แต่หลักการเกี่ยวกับการงดเว้นปาณาติบาตกรรมนี้กลับมีความซับซ้อนมากกว่าที่พุทธศาสนิกชนส่วนใหญ่เข้าใจกัน โดยหลักการเกี่ยวกับการวินิจฉัยเพื่อตัดสินว่าการกระทำใดเป็นปาณาติบาตกรรมรวมไปถึงหลักการที่ว่าด้วยความรุนแรงของปาณาติบาตกรรมที่มีรูปแบบต่าง ๆ กันนั้นยังเป็นสิ่งที่มีรายละเอียดมากกว่าความเข้าใจของชาวพุทธโดยทั่วไป เมื่อทำการศึกษาเปรียบเทียบเฉพาะกรณีปาณาติบาตกรรมที่กระทำต่อชีวิตมนุษย์กับนิติปรัชญาที่อยู่เบื้องหลังระบบกฎหมายอาญาของไทยแล้วพบว่า จริยศาสตร์ที่ปรากฏตัวอยู่ในพุทธปรัชญามีความใกล้เคียงสอดคล้องกันกับจริยศาสตร์ที่ปรากฏตัวอยู่ในนิติปรัชญาอย่างมีนัยสำคัญ ระบบคิดทางปรัชญาทั้งสองระบบดังกล่าวเป็นระบบคิดทางปรัชญาที่มีสถานที่กำเนิด เวลาที่ก่อกำเนิด และความมุ่งหมายที่แตกต่างกัน แต่เมื่อพบว่ามีความเหมือนกันอย่างน่าประหลาดใจแล้วทำให้เห็นว่า ปรัชญาอันขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ทรงคิดค้นพุทธปรัชญาขึ้นนั้นเป็นสิ่งที่มีความร่วมสมัยและมีผลกระทบทัดเทียมกับนิติปรัชญาเบื้องหลังระบบกฎหมายอาญาซึ่งได้รับการยอมรับในระดับสากล ในแง่นี้เองจึงทำให้เห็นว่าพุทธปรัชญาเป็นระบบคิดทางปรัชญาแบบหนึ่งที่ควรค่าแก่การศึกษาควบคู่ไปกับปรัชญาสาขาอื่นเป็นอย่างยิ่ง

คำสำคัญ: ปาณาติบาต, พุทธปรัชญา, กฎหมายอาญา, นิติปรัชญา

Law Philosophy in the Thai Criminal Law System and Buddhist Ethics on Patience

Apichoke Kerdpon

Graduate School, Mahamakut Buddhist University

E-mail: kitsuchin.pon@mbu.ac.th

Siriporn Krongcheep

Graduate School, Mahamakut Buddhist University

E-mail: kitsuchin.pon@mbu.ac.th

Kitsuchin Ponsen

Graduate School, Mahamakut Buddhist University

E-mail: kitsuchin.pon@mbu.ac.th

Abstract

This academic article is aimed to study about Law Philosophy in the Thai Criminal Law System and Buddhist Ethics on Patience. The study shows that the first Sīla, to refrain from killing, is one of the basic principle in Buddhism but this principle is more complex than the understanding of most Buddhists. The diagnostic concepts, for one who breach this Sīla and the severity of breaching it in different ways, have more details than the concepts in common Buddhists' mind. The study about the comparison of Buddhism philosophy and philosophy of law, which is on the background of Thai criminal law system, about this matter have found that the ethics issues of the both system of philosophy are significantly according to each other. The thinking system of both philosophies originated from different places, point of times and ways of motivation. The surprising similar principle of both system of philosophy shows that wisdoms, contemporaries and logic of Buddha's philosophy should be classified in the same level of philosophy of law in criminal law, which is highly accepted worldwide. Buddhism philosophy is one of the philosophy system that should study along with others, this study also suggests.

Keyword: killing, Buddhism philosophy, criminal law, philosophy of law

บทนำ

ในชีวิตประจำวันของผู้ที่เป็นศาสนิกชนชาวพุทธย่อมอยู่แนบชิดกับหลักคำสอนเรื่องไตรสิกขาซึ่งว่าด้วย อธิศีลสิกขา อธิจิตสิกขา และอธิปัญญาสิกขา หรือ ศีล สมาธิ และปัญญาอย่างที่ได้ยินกันอยู่บ่อยครั้งในบทสนทนาเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาในชีวิตประจำวัน ทั้งนี้เพื่อเป็นเครื่องมือในการดับซึ่งกิเลสและเป็นหลักคำสอนสำคัญที่มุ่งไปสู่การปล่อยวางและหลุดพ้น และในหลักคำสอนเรื่องไตรสิกขาทั้ง 3 ประการนี้ คำสอนเรื่องอธิศีลสิกขาก็จะเป็นเรื่องใกล้ตัวศาสนิกชนอันเป็นคฤหัสถ์ที่สุดในรูปของคำสอนเรื่องหลักปฏิบัติตนให้เป็นไปตามศีลเบื้องต้นทั้ง 5 ข้อ

ศีลข้อที่ 1 ซึ่งว่าด้วยการงดเว้นการฆ่าสัตว์หรือการพรากชีวิตอื่นนั้นเป็นสิกขาบทที่พุทธศาสนิกชนทั้งหลายมีความคุ้นเคยเป็นอย่างดีแม้เมื่อพิจารณาแล้วพบว่าพุทธศาสนิกชนทั่วไปซึ่งดำรงชีวิตตามปกติก็ค่อนข้างจะอยู่ห่างไกลจากการละเมิดศีลในข้อนี้ แต่เมื่อพิเคราะห์ดูอย่างถี่ถ้วนแล้วหลักการของศีลข้อที่ 1 ซึ่งว่าด้วยการงดเว้นปาณาติบาตกรรมนั้นไม่ได้เป็นศีลซึ่งมีเนื้อหาที่มีความตื่นตะลึงและเข้าใจได้โดยง่ายอย่างที่เข้าใจกัน ในทางตรงกันข้ามศีลซึ่งว่าด้วยการงดเว้นปาณาติบาตกรรมนี้กลับมีเงื่อนไขที่มีความสลับซับซ้อนและแง่มุมในทางปรัชญาแฝงอยู่ในนั้นไม่น้อย ไม่ว่าจะเป็นหลักวิธีการวินิจฉัยการละเมิดปาณาติบาตกรรม ระดับของโทษหรือบาปเคราะห์ที่ได้รับจากการกระทำอันเป็นการละเมิด รวมไปถึงปรัชญาในเชิงจริยศาสตร์ที่วางอยู่เบื้องหลังการเกิดขึ้นของศีลในข้อนี้

เมื่อหันกลับมาพิจารณาพระบวรกฎหมายอาญาของนานาอารยประเทศทั่วโลกรวมถึงประเทศไทยก็เป็นเช่นเดียวกัน ต่างก็มีศีลธรรมเบื้องต้นเป็นพื้นฐานในการกำหนดการกระทำความผิดทางอาญาในฐานะผู้อื่นโดยเจตนาด้วยกันทั้งสิ้น การบัญญัติตัวบทกฎหมายในทางอาญาซึ่งว่าด้วยการกระทำความผิดและโทษจากความผิดฐานฆ่าผู้อื่นโดยเจตนานี้ก็มีความสลับซับซ้อนในรายละเอียด เงื่อนไข รวมทั้งนิติปรัชญาที่วางอยู่เบื้องหลังของการตรากฎหมาย ความสลับซับซ้อนเช่นนี้มีความคล้ายคลึงเฉกเช่นเดียวกันกับพุทธจริยศาสตร์ที่อยู่เบื้องหลังศีลข้อที่ 1 ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นเช่นกัน ในแง่มุมเชิงปรัชญาของทั้งสองกรณีนี้เองจึงทำให้การพิเคราะห์พิจารณาถึงมุมมองทางนิติปรัชญาในพระบวรกฎหมายอาญาโดยเชิงเปรียบเทียบกับการบัญญัติศีลข้อที่ 1 อันว่าด้วยการงดเว้นปาณาติบาตกรรมในพระพุทธศาสนาว่าในทั้งสองกรณีดังกล่าวนี้มีพื้นฐานทางความคิดมาจากรากฐานทางปรัชญาโดยเฉพาะอย่างยิ่งในเชิงจริยศาสตร์เหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร ประเด็นดังกล่าวนี้จึงมีความน่าสนใจและควรค่าแก่การศึกษาตีความในเชิงปรัชญาให้กระจ่างชัดเป็นอย่างยิ่ง

หลักปฏิบัติในพระพุทธศาสนาว่าด้วยการละเว้นการฆ่า

คำว่าปาณาติบาต หมายถึงการทำให้ชีวิตต้องตกลงไปสู่สุญญินไป การฆ่าสัตว์ การตัดรอนชีวิต คำว่าปาณาติบาตเป็นคำผสมซึ่งเกิดจากคำสามคำ อันได้แก่คำว่า ปาณหรือปาณะ ซึ่งหมายความว่า สิ่งมีชีวิต คำว่าอติ ซึ่งแปลความได้ความหมาย 2 นัยคือ รวดเร็ว หรือ ก้าวล่วงความเบียดเบียน และคำว่าอติบาต หมายความว่าให้ตกไป เมื่อรวมกันทั้งสามเป็นคำคำเดียวจึงแปลได้ว่า การยังชีวิตหรือสิ่งมีชีวิตนั้น ๆ ให้ล่วงไปตกไปโดยการเบียดเบียน หรือหมายถึงการทำให้สัตว์นั้น ๆ ถึงแก่ชีวิตก่อนที่จะถึงกำหนดอายุของตนด้วยเหตุอย่างใดอันเป็นก้าวล่วงเบียดเบียน ซึ่งการทำชีวิตหนึ่ง ๆ ให้ล่วงไปหรือตายไปนั้นจำเป็นที่จะต้องอาศัยคำอธิบายในทางปริมาตรธรรมว่าชีวิตนั้นคือสิ่งใด ในประเด็นนี้ตามนัยของปกรณัมวิเสสสุทฺธิมรรคได้บรรยายไว้ว่า เป็นความขาดไปแห่งชีวิตินทรีย์ ซึ่งชีวิตินทรีย์นี้ในทางอภิปรัชญาแบ่งออกเป็น ชีวิตของรูปธรรม อันได้แก่ชีวิตของคนหรือสัตว์ เรียกว่ารูปชีวิตินทรีย์ และชีวิตของอรูปธรรม อันได้แก่ชีวิตของจิตและเจตสิก เรียกว่ารูปชีวิตินทรีย์หรือนามชีวิตินทรีย์ พระภูิกษาจารย์ได้อธิบายเพิ่มเติมว่าเมื่อทั้งสองประการดังกล่าวนี้สิ้นไปจะถือเป็นการสิ้นไปอย่างพร้อมกัน เพราะแม้การพรากชีวิตนั้นจะเป็นการพรากเพียงรูปชีวิตินทรีย์ก็ตาม แม้นามชีวิตินทรีย์จะไม่ถูกพรากไปโดยตรงแต่เมื่อรูปชีวิตินทรีย์ขาดแล้วนามชีวิตินทรีย์ย่อมจะขาดไปด้วย ทั้งนี้เพราะการเกิดขึ้นสืบต่อกันของนามชีวิตินทรีย์นี้ย่อมเกี่ยวเนื่องกันกับรูปชีวิตินทรีย์ ดังหลักในภาษาบาลีที่ว่า “รูปชีวิตินทริยเอหิ วิโกปีเตอิตมปิธ สมพณธตยา วินสสติ” ซึ่งแปลความได้ว่า เมื่อรูปชีวิตินทรีย์ถูกทำลายลงแล้ว นามชีวิตินทรีย์ก็เป็นอันถูกทำลายลงด้วยเพราะมีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กัน (สัทธัมมโชติกะ อัมมาจริยะ, 2525: 83) หลักคำสอนของพระพุทธศาสนามีปรากฏถึงข้อปฏิบัติหรือข้อห้ามในการพรากชีวิตสัตว์มีปรากฏอยู่ในหลาย ๆ ตำแหน่ง นับตั้งแต่ข้อห้ามของพระภิกษุเรื่องการฆ่ามนุษย์ซึ่งปรากฏอยู่ในปาราชิกกัมมอันเป็น

ปาราชิกสิกขาบทที่ 3 หรือตติยปาราชิกกัณฑ์อันว่าด้วยการพรากกายมนุษย์อันได้แก่การที่พระภิกษุมีเจตนาฆ่ามนุษย์ด้วยกันให้ถึงแก่ความตายจะต้องอาบัติปาราชิกขาดจากความเป็นภิกษุเปรียบเหมือนแผ่นดินหนาที่แตกออกเป็นเสี่ยง ๆ ไม่สามารถกลับคืนเป็นดังเดิมได้ (คณาจารย์มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2559: 54) มีต้นพระบัญญัติจากที่พระภิกษุจำนวนมากที่เจริญสุกกรรมฐานอย่างจริงจัง จึงเกิดความเบื่อหน่ายในร่างกายจึงพากันฆ่าตัวตายหรือให้วามว่าจ้างให้ผู้อื่นซึ่งก็คือมีคตินึกจะฆ่าตนเองทำให้พระศาสดาจำเป็นต้องบัญญัติเพื่อห้ามไว้ สิกขาบทวิภังค์ได้อธิบายพระบัญญัติไว้ว่าการละเมิดต่อสิกขาบทข้อนี้จำเป็นต้องมีองค์ประกอบดังนี้ (วิ. มหา. (ไทย) 1/172/141 – 142) ประการที่หนึ่ง จะต้องมีความจงใจหรือรู้ที่อยู่และจงใจตั้งใจลงละเมิด ประการที่สอง เป็นการละเมิดแก่กายมนุษย์ ซึ่งกายมนุษย์นี้ถือได้ว่าเริ่มตั้งแต่จิตดวงแรกเกิดคือวิญญาณดวงแรกปรากฏขึ้นในครรภ์ มารดาจนถึงเวลาตายอัตรภาพ ประการที่สาม เป็นการพรากชีวิต อันหมายถึงการตัดทำลายชีวิตินทรีย์ตัดความสืบทอดแห่งชีวิต ประการที่สี่ เป็นการแสวงหาศัตรูอันจะนำมาซึ่งการพรากกายมนุษย์ ได้แก่การแสวงหาดาบ หอก ฆวน กบฏ หลาว ค้อน หิน มีด ยาพิษ เชือก หรืออาวุธใด ๆ ให้นำมาซึ่งการพรากกายมนุษย์ แต่ก็มีข้อยกเว้นเป็นอนาปัตติวาร ซึ่งไม่ถือเป็นอาบัติปาราชิกหากกระทำไปด้วยกรณีดังต่อไปนี้คือ ทำไปโดยไม่จงใจ ทำไปโดยไม่รู้ ทำไปโดยไม่มีความประสงค์จะฆ่า ทำไปโดยวิกลจริต ทำไปโดยจิตฟุ้งซ่าน ทำไปโดยกระสับกระส่ายเพราะเวทนา เหล่านี้ย่อมไม่ถือเป็นอาบัติปาราชิก ในคัมภีร์มหาวิภังค์ ภาค 2 ปาจิตติยกัณฑ์ สิกขาบทที่ 1 ในสัปทานวรรค ก็มีบัญญัติกล่าวถึงข้อห้ามพระภิกษุในการพรากชีวิตสัตว์ด้วยเช่นกัน ซึ่งคำว่าสัปทานกษณนี้มีความหมายว่า สัตว์ที่เป็นไปกับด้วยลมหายใจ หมายถึงสัตว์มีชีวิต หรือในวรรคนั้นหมายถึงสัตว์เดรัจฉาน โดยสิกขาบทนี้มีต้นบัญญัติจากการที่พระอุปัชฌาย์มีความไม่ชอบนกกา จึงยิงกาจนเสียชีวิตจากนั้นได้ตัดศีรษะกาเสียบไว้ในหลาวไม้ แต่อย่างไรก็ดีการฆ่าสัตว์โดยพระภิกษุก็ไม่ถือเป็นโทษหนักเนื่องจากสิกขาบทนี้เป็นสิกขาบทที่อยู่ในปาจิตติยกัณฑ์อันหมายถึงเพียงการทำกุศลจิตให้ตกไป กล่าวคือกุศลธรรมของผู้จงใจต้องอาบัติให้ตกไปหรือพลาดไปจากอริยมรรค การฆ่าสัตว์ตามสิกขาบทนี้จึงจัดเป็นอาบัติปาจิตติยอันเป็นลหุอาบัติคืออาบัติขนาดเบาที่ยังพอแก้ไขได้โดยการแสดงอาบัติต่อหน้าสงฆ์ คณะ หรือบุคคลก็ได้ นอกจากนี้ในพระสูตรต้นตปิฎก พรหมชาลสูตร หรือสูตรว่าด้วยข่ายอันประเสริฐยังได้กล่าวถึงข่ายอันประเสริฐซึ่งหมายถึงศีล 3 ขนด อันได้แก่ จูฬศีล (จุลศีล) หรือศีลอย่างเล็กน้อย มัชฌิมศีล หรือศีลอย่างกลาง และมหาศีล หรือศีลอย่างใหญ่ โดยศีลข้อแรกในจูฬศีลนั้น ก็ยังกล่าวสาธตถึงข้องดเว้นจากการฆ่าสัตว์ด้วย แต่อย่างไรก็ดี หลักคำสอนรวมทั้งข้อห้ามเกี่ยวกับการงดเว้นจากการพรากชีวิตสัตว์หรือที่เรียกว่าการงดเว้นจากปาณาติบาตกรรมนั้น จากข้อบัญญัติรวมทั้งถ้อยคำที่จารึกในพระไตรปิฎกที่ว่าด้วยบัญญัติข้อห้ามโดยตรงซึ่งเป็นแหล่งข้อมูลปฐมภูมินั้น อาจยังไม่มี ความกระจ่างเพียงพอในการนำไปปรับประยุกต์ใช้ต่อกรณีต่าง ๆ ได้อย่างแนบเนียนหรือตรงไปตรงมา จึงต้อง ทำการศึกษาคัมภีร์อื่นๆ ในระดับทุติยภูมิก่อนเนื่องจากพระไตรปิฎกประกอบกัน ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความกระจ่างชัดยิ่งขึ้นและสามารถนำมาปรับใช้รวมถึงตีความให้กับกรณีต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในบริบทของสังคมวัฒนธรรมในปัจจุบัน การวินิจฉัยว่าการกระทำใด ๆ จะเป็นปาณาติบาตกรรมหรือไม่นั้น ไม่อาจพิจารณาเพียงผิวเผินเพียงแค่อุบายผลลัพ์ของการกระทำว่ามีการสิ้นชีวิตเกิดขึ้นหรือไม่ เพราะการสิ้นชีวิตของชีวิตหนึ่ง ๆ อันเกิดขึ้นก่อนจะสิ้นอายุขัยนั้นอาจมิได้ เป็นการก่อปาณาติบาตกรรมขึ้นเสมอไป แต่การวินิจฉัยว่าการกระทำใดเป็นปาณาติบาตกรรมหรือไม่นั้นต้องวินิจฉัย โดยพิจารณาองค์ประกอบของการทำปาณาติบาตว่าเกิดขึ้นครบถ้วนหรือไม่ หากเกิดขึ้นครบถ้วนแล้วจึงจะถือว่าเป็น ปาณาติบาตกรรมแล้ว โดยองค์ประกอบเช่นว่านี้ได้แก่ (มงคลทิปปี, 2522: 201) ประการที่หนึ่ง ปาณ หมายถึง สัตว์นั้นมีชีวิต ประการที่สอง ปาณสณฺณิตา หมายถึงรู้สัตว์นั้นมีชีวิต ประการที่สาม วกเจตนา หมายถึงมีเจตนาจะฆ่า ประการที่สี่ วกโยโค หมายถึงมีความพยายามที่จะฆ่า และประการสุดท้าย เตน มรณํ หมายถึงสัตว์นั้นตาย ด้วยเจตนาที่คิดจะฆ่าดังกล่าวนั้น ในแง่หนึ่งให้เห็นว่าการพิจารณาว่าการกระทำใดปาณาติบาตกรรมหรือไม่นั้น ไม่อาจที่จะพิจารณาเพียงผลลัพธ์คือความตายที่เกิดขึ้นเท่านั้นแต่ยังมีปัจจัยที่สำคัญไม่แพ้กันคือเจตนาและการรับรู้ถึงข้อเท็จจริงในการกระทำของผู้กระทำร่วมด้วย นอกจากนี้ในการกระทำปาณาติบาตยังสามารถแบ่งแยกออกได้เป็นสองวิธีหลัก ๆ คือการกระทำปาณาติบาตโดยเป็นการกระทำทางกายหรือเรียกว่า กายบิยะ และการกระทำปาณาติบาตโดยการให้ผู้อื่นกระทำการแทนหรือเรียกว่า วิจิบิยะ ซึ่งคำว่าบิยะหรือบิโยคนี้มีความหมายถึงการประกอบกิจให้ลุลง และสามารถที่จะแบ่งประเภทหรือวิธีของการกระทำปาณาติบาตให้แยกย่อย

ออกไปอีกได้เป็นนโยบายหกประการดังนี้คือ (สัทธัมมโชติกะ อัมมาจาริยะ, 2525: 87 – 88) ประการที่หนึ่ง สาทถิกปโยคะ หมายถึง การกระทำปาณาติบาตด้วยมือของตนเอง เช่นการฟันด้วยมีด ตีด้วยไม้ เป็นต้น ประการที่สอง อาณัตติกปโยคะ หมายถึงการกระทำปาณาติบาตโดยการใช้ผู้อื่นฆ่า ประการที่สาม นิสสัคคิยปโยคะ หมายถึงการกระทำปาณาติบาตโดยการการปล่อยอาวุธไปฆ่า มีขว้างปา ทั้งระเบิด เป็นต้น ประการที่สี่ ถาวรปโยคะ หมายถึงการกระทำปาณาติบาตโดยการสร้างเครื่องประหารที่ทำได้ก่อนเป็นลักษณะถาวรวัตถุ เช่น ขุดหลุมพรางวางระเบิด เป็นต้น ประการที่ห้า วิชขมยปโยคะ หมายถึงการกระทำปาณาติบาตโดยการสังหารด้วยการใช้วิชา เวทมนต์ กลคาถา และยันต์ เป็นต้น ประการที่หก อิทธิมยปโยคะ หมายถึงการกระทำปาณาติบาตโดยการสังหารด้วยฤทธิ์ เช่น ถึงตามองหรือเคาะเขี้ยว เป็นต้น

ในส่วนของผลจากการก่อปาณาติบาตกรรมในทางพุทธปรัชญานั้น มีคติเรื่อง “บาป” เป็นมโนทัศน์หลักอันเป็นเชื้อของโทษซึ่งมีความตรงข้ามกับคำว่า “บุญ” พจนานุกรมพุทธศาสตร์ได้ให้นิยามคำว่าบาปไว้ว่าหมายถึง ความชั่ว ความร้าย กรรมชั่ว กรรมลามก อุกุศลกรรมที่ก่อให้เกิดความเดือดร้อน สภาพที่ทำให้ถึงคดีอันชั่ว สิ่งที่ทำให้จิตตกไปอยู่ในที่ชั่ว คือทำให้เสื่อมลงเลวลง โดยบาปนี้มีสาเหตุมาจากอกุศลมูล ซึ่งหมายถึงรากเหง้าของอกุศล ต้นเหตุของอกุศล ต้นเหตุของความชั่ว อันได้แก่ ความโลภ ความหลง และความโกรธ หรือ โลภะ โมหะ และโทสะ ในพุทธปรัชญานั้นกำหนดความหนักเบาของบาปไว้เป็นสองระดับ กล่าวคือ บาปขนาดหนักได้แก่การก่อ อนันตริยกรรม ซึ่งได้แก่ การฆ่ามารดาหรือมาตุฆาต การฆ่าบิดาหรือปิตุฆาต การฆ่าพระอรหันต์หรืออรหัตตฆาต การทำโลหิตพระพุทธรูปให้ห้อหรือโลหิตุปบาท และการทำสงฆ์ให้แตกแยกกันหรือสังฆเภท นอกเหนือจากบาปหนักอันเกิดจากการก่ออนันตริยกรรมแล้ว บาปที่เกิดจากการกระทำอื่นใดถือเป็นบาปชนิดเบาทั้งสิ้น ดังนั้นการมีบาปที่ไม่ใช่บาปซึ่งเกิดจากการก่ออนันตริกรรมนั้นถือว่าเป็นบาปที่มีความรุนแรงไม่มาก รวมทั้งไม่มีผลถึงการห้ามเข้าถึงสุ่มรรคผลนิพพานในชาตินี้ แต่อย่างไรก็ดี ในบรรดาบาปที่เหลือนั้นก็ยังมีความหนักเบาแตกต่างกันทั้งนี้มีความสัมพันธ์กับปัจจัยเรื่องผู้กระทำและผู้ถูกกระทำด้วย ปัจจัยที่ส่งผลให้บาปนั้นมีความรุนแรงมากน้อยจากการกระทำปาณาติบาตในปัจจัยฝ่ายของผู้กระทำได้แก่ (พระมหาทวี ฐานาโร, 2535: 77 – 82) ประการที่หนึ่ง มูลเหตุจงใจในการก่อปาณาติบาตของผู้กระทำ หากผู้กระทำกระทำไปโดยมูลเหตุจงใจอันเป็นอกุศลมูลอันได้แก่โลภะ โมหะ หรือโทสะ การกระทำปาณาติบาตนั้นย่อมส่งผลให้เกิดบาปหนักกว่าผู้ที่กระทำไปโดยมูลเหตุที่ปราศจากอกุศลมูลเหล่านี้ ประการที่สอง ความพยายามของผู้ก่อปาณาติบาต หากผู้กระทำได้กระทำลงโดยใช้ความพยายามอย่างยิ่งเพื่อหมายเอาชีวิตของสัตว์อื่น การกระทำที่เกิดจากความพยายามมากย่อมก่อให้เกิดผลบาปมากกว่าการกระทำที่เกิดจากความพยายามที่น้อยกว่า ในส่วนของปัจจัยของฝ่ายสัตว์ผู้ถูกกระทำได้แก่ ประการที่หนึ่ง คุณประโยชน์ของผู้ถูกกระทำ หากการกระทำปาณาติบาตเป็นการกระทำต่อสัตว์ (หมายความว่ารวมไปถึงมนุษย์) ซึ่งมีคุณสูง ก็ย่อมก่อให้เกิดผลบาปที่มากกว่าก่อปาณาติบาตต่อสัตว์ที่มีคุณน้อยกว่า ยกตัวอย่างเช่น การก่อปาณาติบาตต่อครูอาจารย์ พระภิกษุสงฆ์ หรือผู้ที่เคยมีบุญคุณ ย่อมก่อให้เกิดผลบาปหนักตามมา หรือการก่อปาณาติบาตแก่สัตว์ซึ่งให้คุณประโยชน์แก่มนุษย์ในทางใดทางหนึ่งย่อมก่อให้เกิดบาปที่หนักกว่าการก่อปาณาติบาตแก่สัตว์ที่ไม่สร้างคุณประโยชน์หรือสร้างโทษให้แก่มนุษย์ ประการที่สอง ขนาดของสัตว์ที่ถูกพรากชีวิต การก่อปาณาติบาตแก่สัตว์ที่ใหญ่กว่าย่อมต้องอาศัยความพยายามและจิตเจตนาที่แรงกล้ากว่าที่จะพรากชีวิตสัตว์นั้นลงได้ ดังนั้นการก่อปาณาติบาตกรรมแก่สัตว์ใหญ่ย่อมได้รับผลบาปที่มากกว่าการก่อปาณาติบาตแก่สัตว์เล็กซึ่งใช้ความพยายามไม่มากเท่าใดนัก

หลักกฎหมายอาญาว่าด้วยการทำความผิดฐานฆ่าผู้อื่น

ในระบอบกฎหมายอาญานานาอารยประเทศทั่วโลก รวมทั้งไทยนั้น แม้ว่าอาจจะมียุทธะละเอียดที่แตกต่างกันอยู่บ้าง แต่โดยหลักแล้วมีนิติปรัชญาที่อยู่เบื้องหลังในการตรากฎหมายที่มีความคล้ายคลึงและเป็นไปในทางเดียวกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระบอบกฎหมาย civil law ซึ่งใช้กันอยู่ในภาคพื้นยุโรปรวมทั้งในประเทศไทย ต่างก็มีหลักการที่ใกล้เคียงกันอย่างยิ่ง ในที่นี้จึงได้นำเอาตัวบทกฎหมายและแนวความคิดทางนิติปรัชญาที่อยู่

เบื้องหลังกระบวนการนิติบัญญัติของระบบกฎหมายไทยมากล่าวถึงเพื่อใช้ในการวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบกับพุทธจริยศาสตร์ว่าด้วยปาณาติบาตกรรม ในฐานะของตัวแทนในการเปรียบเทียบที่ดีที่สุดระหว่างนิติปรัชญาที่อยู่เบื้องหลังระบบกฎหมายไทยและปรัชญาของศาสนาพุทธอันเป็นประจำชาติ ระบบกฎหมายของรัฐต่าง ๆ นั้นมีขึ้นเพื่อมุ่งเน้นให้เกิดความสงบสุขแก่สังคมมนุษย์มิให้บุคคลอันเป็นสมาชิกหน่วยย่อยของแต่ละสังคมอยู่ร่วมกันด้วยการฝ่าฝืนละเมิดสิทธิซึ่งกันและกัน ในแง่นี้เองระบบกฎหมายสากลจึงถือว่าสัตว์อาจเป็นได้แค่เพียงทรัพย์สินของมนุษย์โดยไม่ได้มีการให้สิทธิในทางกฎหมายแก่สัตว์ ตัวบทกฎหมายว่าด้วยการฆ่าสัตว์จึงไม่ได้มีการกำหนดให้เป็นความผิดในทางอาญาโดยตรง อาจจะเป็นได้แค่เพียงบทบัญญัติที่ว่าด้วยการทำให้เสียทรัพย์เท่านั้น ดังนั้นการเปรียบเทียบเรื่องปาณาติบาตกรรมในพุทธปรัชญากับระบบกฎหมายจึงสามารถนำมาเปรียบเทียบได้ในกรณีของความผิดทางอาญาในฐานะฆ่าผู้อื่นเท่านั้นในระบบกฎหมายของประเทศไทยก็เป็นเช่นเดียวกัน ความผิดในฐานะดังกล่าวนี้ระบบกฎหมายอาญาของประเทศไทยปรากฏในมาตรา 288 แห่งประมวลกฎหมายอาญาซึ่งบัญญัติว่า “ผู้ใดฆ่าผู้อื่น ต้องระวางโทษประหารชีวิต จำคุกตลอดชีวิต หรือจำคุกตั้งแต่สิบห้าปีถึงยี่สิบปี” แต่อย่างไรก็ดี หลักกฎหมายในการวินิจฉัยความรับผิดทางอาญานั้นจำเป็นจะต้องพิจารณาถึงองค์ประกอบทั้งภายนอกและภายในของความผิดในฐานะนั้น ๆ หากพิจารณาแล้วการกระทำความผิดประกอบภายนอกอันได้แก่ ข้อเท็จจริงต่าง ๆ อันได้แก่ มีผู้ฆ่า มีการกระทำลงมือฆ่า มีผู้ตายจากการกระทำนั้น รวมทั้งองค์ประกอบภายในอันได้แก่ จิตใจของผู้กระทำ ซึ่งก็คือความรับรู้ว่าผู้ที่ถูกฆ่าลงมือเป็นผูมีชีวิต รวมทั้งเจตนาประสงค์ต่อผลให้เกิดความตายของบุคคลดังกล่าวดังที่บัญญัติในมาตรา 59 เช่นนี้จึงจะถือว่ากระทำความผิดประกอบภายนอกและภายในแล้วและนำไปสู่การปรับอัตราโทษแก่ผู้กระทำความผิดแต่อย่างใดก็ดี โทษของการกระทำความผิดฐานฆ่าผู้อื่นโดยเจตนาจะมีอัตราโทษสูงขึ้นหากการกระทำความผิดเข้าข่ายมหันตโทษตามบทเพิ่มโทษในมาตรา 289 ซึ่งได้แก่ การฆ่าบุพการีการฆ่าผู้อื่นโดยไตร่ตรองไว้ก่อน การฆ่าผู้อื่นโดยทรนหรือโดยกระทำทารุณโหดร้าย การฆ่าผู้อื่นเพื่อเตรียมการหรือเพื่อความสะดวกในการที่จะกระทำความผิดอย่างอื่น และการฆ่าผู้อื่นเพื่อจะเอาไว้ซึ่งผลประโยชน์อันเกิดแต่การที่ตนได้กระทำความผิดอื่นหรือเพื่อปกปิดความผิดอื่นของตนหรือเพื่อหลีกเลี่ยงให้พ้นอาญาในความผิดอื่นที่ตนได้กระทำไว้ ซึ่งกรณีเช่นนี้จะถือว่าอัตราโทษบัญญัติไว้เพียงอย่างเดียวคือการประหารชีวิตเท่านั้น นอกจากนี้ผู้ชี้ ผู้จางวานให้กระทำความผิดย่อมมีความผิดและต้องได้รับด้วยอัตราเดียวกันกับผู้ลงมือกระทำความผิดเองด้วย

บทวิเคราะห์เปรียบเทียบนิติปรัชญาและพุทธจริยศาสตร์ว่าด้วยการพรากรชีวิต

ดังที่กล่าวไปแล้วข้างต้นว่า แม้ในระบบกฎหมายจะไม่ได้กล่าวถึงโทษทางอาญาในการฆ่าสัตว์เพียงกล่าวถึงกรณีของการฆ่ามนุษย์ด้วยกันแต่ในการวิเคราะห์ก็สามารถนำปรัชญาที่อยู่เบื้องหลังของทั้งระบบกฎหมายและพระพุทธศาสนามาพิจารณาพิเคราะห์เปรียบเทียบการฆ่าในนิติปรัชญาเบื้องหลังกฎหมายอาญาและการฆ่าในพุทธจริยศาสตร์ว่าด้วยปาณาติบาตกรรมได้อย่างน่าสนใจ จากการศึกษาดังกล่าวพบข้อสังเกตเชิงเปรียบเทียบที่มีนัยสำคัญทั้งสี่ประการ ดังต่อไปนี้ประการที่หนึ่ง การวินิจฉัยความผิดจากการฆ่านั้น ทั้งระบบกฎหมายและพุทธปรัชญาต่างให้ความสำคัญต่อการพิจารณาองค์ประกอบต่าง ๆ อย่างละเอียดรอบด้านทั้งองค์ประกอบทางด้านผู้กระทำ องค์ประกอบทางด้านการกระทำ และองค์ประกอบทางด้านผู้ถูกกระทำ โดยมีใช้เป็นกรณีพิจารณาเพียงผิวเผินจากผลของการกระทำหรือก็คือความตายที่เกิดขึ้นเท่านั้น กล่าวคือ การวินิจฉัยความผิดว่าด้วยการฆ่าทั้งในนิติปรัชญาของระบบกฎหมายอาญาและพุทธปรัชญาต่างมีหลักการพื้นฐานใกล้เคียงกันเป็นอย่างยิ่งในแง่ของการพิจารณาองค์ประกอบความผิดซึ่งน่าจะเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นโดยบังเอิญอย่างน่าประหลาดใจ ประการที่สอง จริยศาสตร์ของทั้งระบบกฎหมายอาญาและพระพุทธศาสนาในประเด็นนี้ ต่างก็เป็นการให้ความสำคัญต่อคุณค่ารวมถึงการให้โทษแก่องค์ประกอบด้านจิตใจเป็นสำคัญ กล่าวคือการวินิจฉัยและการให้โทษของผู้กระทำนั้นจะต้องพิจารณาจากจิตเจตนาเป็นหลัก หากไม่มีเจตนาประสงค์ต่อผลในการกระทำ ระบบกฎหมายอาญาจะไม่ถือว่าเป็นความผิด ในขณะที่เดียวกันในพระพุทธศาสนาก็ไม่ถือว่าเป็นการกระทำที่เป็นปาณาติบาตกรรมหากขาดเจตนาหรือที่เรียกว่า วรอกกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่าปรัชญาในเชิงจริยศาสตร์ของแนวคิดทั้งสองระบบนี้มุ่งเน้นการลงโทษต่อเจตนาอันชั่วร้ายเป็นหลักเสมอเหมือนกัน ประการที่สามปรัชญาของทั้งสองระบบในกรณีนี้ต่างครอบคลุมไปถึงการกระทำความผิดโดย

อ้อมเช่นเดียวกัน กล่าวคือในระบบกฎหมายอาญามีการบัญญัติความผิดและโทษในกรณีของผู้จำคุกไว้ซึ่งไม่ได้ลงมือกระทำการเอง ส่วนในหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาก็มีหลักการที่กล่าวถึงวิธีการกระทำปาณาติบาตกรรมด้วยวาจาหรือวิสัยซึ่งถือว่าเป็นกรรมชั่วที่มีผลบาปเทียบเท่ากับการลงมือกระทำด้วยตนเองประการที่สี่อัตราโทษในระบบกฎหมายอาญานั้นจะมีความรุนแรงขึ้นเมื่อการฆ่านั้นกระทำกับบุพการีผู้มีพระคุณ การฆ่ากระทำโดยไตร่ตรองไว้ก่อนซึ่งต้องใช้ความพยายามมาก การฆ่าที่กระทำอย่างทารุณโหดร้าย รวมทั้งการฆ่าโดยมีแรงจูงใจเพื่อผลประโยชน์ในการกระทำความผิดอย่างอื่น ในขณะเดียวกัน บาปเคราะห์ที่เกิดขึ้นจากผลกรรมในการก่อปาณาติบาตกรรมในคำสอนของพระพุทธศาสนานั้นก็มีความรุนแรงขึ้นจากการฆ่าบุพการีในฐานะที่เป็นอนันตริยกรรม การฆ่าโดยใช้ความพยายามอย่างมาก และการฆ่าโดยมีมูลเหตุจูงใจอันเป็นอกุศลมูลคือโทสะ โมหะ โลภะ เหล่านี้จะเห็นได้ว่าปรัชญาของทั้งสองระบบคิดมีความสอดคล้องกันโดยบังเอิญเป็นอย่างมากอีกเช่นกัน

บทสรุป

เมื่อพิจารณาอย่างผิวเผินโดยทั่วไปแล้วปรัชญาในระบบกฎหมายหรือนิติปรัชญาและพุทธปรัชญานั้นมีความแตกต่างกันอยู่มากมายในหลายประการ ไม่ว่าจะเป็นแง่ของการก่อตั้งระบบปรัชญาที่มีที่มาจากแหล่งอารยธรรมทางความคิดต่างพื้นที่กันโดยนิติปรัชญาสมัยใหม่นั้นมีที่มาจากพัฒนาขึ้นในพื้นที่ทวีปยุโรปส่วนพุทธปรัชญาพัฒนาขึ้นในประเทศอินเดีย หรือในแง่ของเกิดขึ้นจากระบบแนวคิดที่แตกต่างกันโดยนิติปรัชญามีหลักสำคัญคือความมุ่งหวังในประโยชน์ด้านการปกครองและการอยู่ร่วมกันเป็นสังคม ส่วนพุทธปรัชญามีหลักที่สำคัญในแง่ของการดับทุกข์และการหลุดพ้นแต่เมื่อพิจารณาโดยละเอียดโดยเฉพาะนิติปรัชญาและพุทธปรัชญาซึ่งเกี่ยวกับการฆ่าหรือการก่อปาณาติบาตกรรมที่ได้กล่าวไปทั้งหมดนั้น กลับพบว่าปรัชญาของทั้งสองระบบมีความเหมือนกันในหลักการเป็นอย่างยิ่ง จนอาจกล่าวได้ว่าจริยศาสตร์ที่แฝงตัวอยู่ในนิติปรัชญาและในพุทธปรัชญานั้นเป็นจริยศาสตร์ที่กลมกลืนจนแทบจะเป็นเรื่องเดียวกัน เพียงแต่ต่างกันในเรื่องรายละเอียดปลีกย่อยและความมุ่งหวังของการปรับประยุกต์ใช้เท่านั้น การศึกษาในประเด็นดังกล่าวนี้จึงพบว่าเป็นเรื่องที่น่าแปลกใจเป็นอย่างมากที่พุทธปรัชญาซึ่งเกิดขึ้นมาหลายพันปีก่อนจะมีความกลมกลืนสอดคล้องกับนิติปรัชญาที่พัฒนาขึ้นมาทีหลัง อีกทั้งการพัฒนาเกิดขึ้นในพื้นที่ซึ่งห่างไกลกันไร้ซึ่งความเกี่ยวข้องกันโดยตรง นิติปรัชญาที่อยู่เบื้องหลังระบบกฎหมายอาญานี้เป็นสิ่งที่ได้รับการยอมรับในระดับสูงว่ามีความรัดกุมรอบคอบชอบด้วยหลักตรรกะเหตุผลและถือเป็นปรัชญาสมัยใหม่ที่ก่อตัวขึ้นพร้อม ๆ กับการอุบัติขึ้นของรัฐสมัยใหม่ (modern state) แต่ในขณะเดียวกันเมื่อพุทธปรัชญาซึ่งเป็นระบบคิดที่ก่อกำเนิดขึ้นมาอย่างยาวนานก่อนหน้านี้กลับมีความสอดคล้องกับปรัชญาสมัยใหม่อย่างกลมกลืนจึงทำให้เห็นว่าปรัชญาอันขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้นอยู่ในระดับสูงและมีความร่วมสมัยมาก ตัวอย่างจากการศึกษานี้จึงเป็นเครื่องบ่งชี้ได้เป็นอย่างดีว่าพุทธปรัชญาเป็นระบบคิดทางปรัชญาที่ไม่เคยล้าสมัยเป็น อกาลิก และควรค่าแก่การศึกษา รวมทั้งนำมาปรับประยุกต์ใช้ร่วมกันหรือปรัชญาในระบบอื่น ๆ ได้เป็นอย่างดี

บรรณานุกรม

- คณาจารย์มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2559) พระวินัยปิฎก. พิมพ์ครั้งที่ 2. พระนครศรีอยุธยา: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
คณาจารย์มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.(2559).พระสุตตันตปิฎก. พิมพ์ครั้งที่ 2. พระนครศรีอยุธยา: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
พระไตรปิฎก ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย (ภาษาไทย)
มงคลทีปนิ. (2522). มงคลตติยปิณี ปรุโหม ภาโค. กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย.
มหาทวิ ฐานวโร, พระ. (2535). ปาณาติบาตกับปัญหาจริยธรรมในพุทธปรัชญา.วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2535.
สัทธัมมโชติกะ ธัมมาจารียะ, พระ.(2525).ปรมัตถโชติกะ มหาอภิธัมมัตถสังคหฎีกา ปริเฉทที่ 5 เล่ม 2. กรุงเทพฯ: สุทธิสารการพิมพ์.

สัวลี ศรีไธ.(2529).การศึกษาเชิงวิเคราะห์พุทธจริยศาสตร์ จริยธรรม และเกณฑ์ตัดสินปัญหาจริยธรรมทางการแพทย์
ในสมัยปัจจุบัน, รายงานการวิจัย. กรุงเทพฯ,